

A nemzeti múlt emlékhelye: A Magyar Nemzeti Múzeum Képtára

A Magyar Nemzeti Múzeum 1802-ben történt alapítása után hat év telt el, amikor Miller Jakab Ferdinánd, az első igazgató az országgyűlés elé terjesztette múzeumtervezetét.¹ E tervezetben megemlítette, hogy az intézmény falait díszítsék a nemzet nagyjainak képei. Ezek összegyűjtésének legegyszerűbb módja a közadakozás lett volna elgondolása szerint.

Az „Acta Litteraria Musei Nationalis Hungarici” 1818-ban megjelent első kötetében Miller számvetést készített a fiatal intézmény szervezetéről, működéséről, céljairól. Pantheum néven említette egy külön osztály szükségességét, amelynek „falait a régi korból való és jelenkori fejedelmek, királyi személyek, a király és haza körül érdemeket szerzett férfiak képmásai borítsák, hogy azok erényei követendő példa gyanánt álljanak az ifjabb nemzedékek előtt.” Megjegyezte még, hogy mindaddig csak tizenkét képet sorolhatott ide.² Ezek már hét éve látogathatók voltak a közönség számára, s a látogatás rendjét maga a nádor szabta meg 1811-ben.³

Az 1818-ban említett 12 képmás egy része Széchényi Ferenc gróf gyűjteményéből származott, mások azonban ajándékként kerültek a Múzeumba. A századközépig főként adományozásból gyarapodott a Nemzeti Múzeum képtára, s kezdetben csak egy-egy művet ajándékoztak oda, többnyire arisztokrata családok tagjai. Csaknem egyidejűleg művészek is csatlakoztak az adományozók sorához. Más művészek még állást is szívesen vállaltak volna az új intézményben: Kisfaludy Károly 1817-ben levélben ajánlkozott József nádornak, képtárőri tisztségre pályázva, de a nádor elutasította, nem bízván meg a közismerten „állhatatlan” ifjában. A lassan gyarapodó képtár hosszú ideig a könyvtárőr felügyelete alá tartozott. A század végéig folyamatosan művészek töltötték be a képtárőri posztot: 1847-től 1868-ig Kiss Bálint, 1868-tól 1890-ig Ligeti Antal, 1890-től 1898-ig Than Mór.

1825-ben került Peter Krafft két nagy történelmi képe közadakozásból a Múzeumba. Ferenczy István 1823-ban Rómából hazatérve egy szobrárt ajánlotta föl, s el is helyezték azt. 1832-ban készült el a szerződés Jankovich Miklós gyűjteményének megvásárlásáról, amely azonban nem sok festményt tartalmazott, alig hatvan darabot (az augsburgi Fugger-képtár képei, valamint 17–18. századi itáliai festmények, magyar művészek képei nem szerepeltek benne), s azok is csak az árvíz után kerültek a Ludoviceumba.⁴

1836-ban Pyrker János László egri érsek a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta festménygyűjteményét. Csak 1844-ben költöztették azonban az anyagot Pestre, 1845-ben Kiss Bálint képtárőr rendezte el, s 1846 márciusában, József nádor neve napján nyílt meg ünnepélyesen. Katalógusát 1846-ban jelentette meg Mátrai Gábor. ⁵ A Pyrker gyűjtemény 190 festményét két te-

1. kép. Lotz Károly: Hunyadi János képmása. Olaj, vászon. Pannonhalma, Főapátsági Gyűjtemények

remben mutatták be: az elsőben az itáliai mesterek képeit, a másodikban pedig vegyes külföldi műveket, köztük egyetlen magyar művész munkája, id. Markó Károly „Szent hajdan gyöngyei” című képe (Pyrker költeményének illusztrációja). A kollekció nagy részét Pyrker itáliai utazásai és velencei pátriárkasága alatt szerezte. Ez volt az első nyilvános magyar képtár, szakszerűen elrendezett gyűjteménnyel, a közönség oktatására és szórakoztatására, valamint a tanulni vágyó művészek céljaira. 1840-ben már közadakozásból vették meg Markó Károly egy újabb képét, s a Pesti Műegylet tevékenységével, kiállításainak rendszeressé válásával a Nemzeti Múzeum képtárának állandó gyarapítójává vált. Alapszabálya kimondta, hogy a múzeumi Nemzeti Képcsarnok számára lehetőség szerint évente vásároljon képeket. Ezek a negyvenes években jórészt tájképek, életképek, illetve ritkábban vallásos témájú művek voltak.

1846-ban, József főherceg nádorságának fél évszázados jubileuma alkalmából Kubinyi Ágoston igazgató Nemzeti Képcsarnokot Alapító Egyesületet hozott létre.⁶ Az egyesület évkönyvének bevezetőjében olvashatunk annak keletkezéséről és működésének történetéről.⁷ Magyarországon 1844-ig nem létezett nyil-

vános képtár, s ez nemcsak a művészet iránt érdeklődő közönséget sújtotta, hanem a művészképzést is. Az egyesület azon óhajtott segíteni, hogy a múzeumépületben minél több festményt lehessen kiállításban bemutatni magyar művészekről, annál is inkább, mert a Pyrker képtárat már nagy számú közönség látogatta, s a fiatal festőművészek is rendszeresen tanulmányozták. A Nemzeti Képcsarnok Egylet alapításának gondolata összekapcsolódott a magyarországi művészképzés létrehozásának eszméjével, s már az igazgató-jelöltek — Barabás Miklós, illetve Markó Károly — neve is szóba került. Az egylet választmánya néhány arisztokrata mellett főként polgárokból, kereskedőkből állt. Az alapszabály megfogalmazásakor csak abban született nehezen egyetértés, ki számít magyar művésznek.⁸

A felajánlásokból összegyűlt képek főként portrék, életképek és tájképek voltak, történelmi festmény — Peter Krafft két nagy képén kívül — nemigen került a képtárba. Az első ilyen a képtárőr Kiss Bálint 1846-ban festett „Pethes János gályarabságra ítélt református pap búcsúja leányától” című kompozíciója volt, amely ugyan inkább volt tekinthető érzelmes zsánernek, mint történelmi eseményábrázolásnak, s csak az 1848–49 utáni időszak nagyszámú történelmi képe mellett, azok szimbolikus tartalmához hasonlóan a közelmúlt eseményeire vonatkoztatva vált igazán hatásossá és közkedvelté. Kiss Bálint mint képtárőr nemcsak elrendezte a képeket, de szükség esetén restaurálta is azokat.

2. kép. Lotz Károly: Hunyadi Mátyás képmása. Olaj, vászon. Pannonthalma, Főapátsági Gyűjtemények

Az 1848-as év a magyar történelem egyik legjelentősebb helyszínévé avatta a Nemzeti Múzeumot, s a forradalom és szabadságharc idején szinte minden fontosabb tömegmegmozdulás itt zajlott. A díszteremben tartotta ülését a nemzetgyűlés felsőháza, s 1849. május 27-én az első emeleti rotundában látta vendégül a pesti polgárság a Buda bevételekor győzelmeskedő honvédsereget. Kossuth Lajos még pénzügyminisztersége idején a volt kamaraelnöki lakásból 78 festményt adott át a Képtár számára, s Kubinyi Ágoston igazgató a Képtár rendes működtetésére, valamint gyűjteménygyarapítás céljára 1000 forintot kért. Az osztrák bevonulás után csak a festményeket sikerült, ha nehezen is, megtartani, a fegyvereket, zászlókat Windischgrätz visszakövetelte. Haynau csapatai 1849. július 19-én szállták meg a múzeumot, s osztrák tervek szerint kórházzá vagy laktanyává lett volna átalakítva az épület, a műtárgyak természetesen Bécsbe kerültek volna. A Képcsarnok Alakító Egyesület közgyűlései egészen 1861-ig szüneteltek, az általa összegyűjtött pénzt megadóztatták.

Az 1851. szeptember 8-án újból megnyílt képtári kiállítás ilyen előzmények ismeretében rendkívüli fontosságú esemény volt. Egyrészt ekkor látogathatta először közönség a forradalom és szabadságharc után a Nemzeti Múzeum állandó kiállítását, másrészt jóval nagyobb mennyiségű festmény volt látható, mint a korábbi tárlaton. Mátrai Gábor megnyitó beszéde kiemelte a műpártolók tevékenységének fontosságát, s hangsúlyozta, hogy Európa-szerte egyre több lett az olyan festészeti gyűjtemény, amely kizárólag a nemzeti festészet műveit gyűjtötte és mutatta be. Ez szolgált követendő példának a Képcsarnok Egylet létrehozatalához.

A Mátrai-beszéd összefoglalása volt a korszak műgyűjtésre, múzeumügyre vonatkozó nézeteinek — persze nem csak ezeknek. Fontosnak tartotta azoknak a külföldi emlékeknek a számbavételét, amelyek a magyar történelemmel, a magyar múlttal kapcsolatosak. Mellettük hasonlóképpen jelentősnek tartották a magyar művészek külföldi gyűjteményekben található munkáit.

A folytatás nem egészen a tervezett volt, bár az ötvenes évek elején a fennmaradáshoz szükséges gesztusnak számított: 1852-ben a gyűjtés célja I. Ferenc József és Albrecht főherceg portréinak megvétele volt, s Barabás Miklós két nagyméretű festményét meg is vette a Képcsarnok Egylet. Ez az uralkodói körút miatt volt fontos, amelynek alkalmával I. Ferenc József a Nemzeti Múzeumot is meglátogatta. 1860-tól pedig egy — részben — művészekből álló bizottság véleményezett minden vásárlást. (Barabás Miklós, Kiss Bálint és Ligeti Antal volt a három művész a kilenctagú bizottságban). 1862-ben vették meg a nem sokkal korábban elhunyt Markó Károly hagyatékának nyolc „csinos tájképét.”

1852-ben az újraéledő Pesti Műegylet kiállítását a Nemzeti Múzeum előcsarnokában és folyosóin rendezte, s ez még inkább ismertté tette mind az odaa-

jándékozott műveket, mind pedig a tényt, hogy rendszeresen adományozott képeket a Múzeumnak.

Az 1862-es kötet közölte az 1845 és 1851 között vásárolt művek listáját, amelyek több évtizeden át voltak a közönség számára láthatóak a Múzeum képtárában, s az ötvenes-hatvanas években nemcsak a közönségre, de a művészekre is nagy hatást gyakoroltak.

Az első Képtár három gyűjteményből állott: a Pyrker-képtárból (192 db festmény), az Általános Képtárból (180 db festmény) és a Nemzeti Képcsarnokból, vagy Magyar Képtárból (34 db festmény). Kubinyi Ágoston az ötvenes évek elejétől a gyarapítás egy új módját vezette be: felszólította a magyar művészeket (szám szerint 43-at), hogy önarcképükkel és esetleg más munkájukkal is bővítsék a Magyar Képtárat. 1851-ben az új megnyitó a korszak egyik legjelesebb eseményének számított, s ekkor már – a Pyrker gyűjtemény 192 festménye és az Általános Képtár 200 műve mellett 52 festmény volt látható a Nemzeti Képcsarnok anyagából, 29 művész munkája.

A legelső kép a még 1820-ban felajánlott Balkay Pál allegória (Allegória a Tudomány és a Szép Mesterségek Emlékezetére) és Barabás Miklós reprezentatív József nádor portréja volt. Barabástól viszonylag sok munka került a Képtárba, a „Vándor oláh család,” ahogy a listán szerepel, például a pesti magyar gyalog polgári őrsereg ajándékaként, vagy Liszt Ferenc térdképe mellett a későbbi Habsburg galéria portréi. Más művésztől is bemutatnak portrékat, így Kiss Sámuelről, Kiss Bálintól, Lieder Frigyesről, Ligeti Antaltól, Donát Jánostól, Kovács Mihálytól. Tájképek, életképek és a csendéletek (Schäffer Bélától a Mátyás király korából származó történeti régiségek) mellett a kevés történelmi eseményábrázolás egyike Orlai Petrics Somától a ma már csak litográfiai változatában ismert „Szent István király és az orgyilkos” (1850).

Az 1862-ben elrendelt és Rómer Flóris által lefolytatott múzeumi vizsgálat eredménye szerint az egyetlen jól működő és gyarapodó része az intézménynek a Képtár volt, hála a Képcsarnok Alapító Egylet jól szervezett tevékenységének. Markó Károly 1860-ban bekövetkezett halála után csaknem tízezer forint értékben vásároltak meg nyolc festményt a hagyatékából. Amikor 1865 nyarán ártrendezték a Képtárat, már három teremben volt látható a magyar anyag 134 festménye. A kiegyezés után Eötvös József, Pauler Tivadar, illetve Trefort Ágoston minisztersége idején stabilizálódott a Nemzeti Múzeum helyzete, s nemcsak az épület általános állapota javult, végre elegendő volt a tudományos személyzet létszáma, elfogadható bérrel, s a gyűjteménygyarapításra is jóval több pénz jutott, mint eddig. A Képtár festményeinek véglegesnek tűnő elrendezése is megtörtént, az új képtárőr, Ligeti Antal munkájának eredményeképpen.

Néhány évvel később, 1870-ben jelent meg Ligeti Antal képtárkatalógusa (A Nemzeti Múzeum Képcsarnokának ismertető lajstroma a festészek rövid életrajzával). Ligeti képtárórként e kiadvánnyal igen alapos munkát végzett. A bevezetőben a múzeumi fest-

3. kép. Jakobey Károly: Mátyás király. 1861. Olaj, vászon. Magyar Nemzeti Múzeum

ménygyűjtés története kapcsán Ligeti a Képtár másfajta gyarapodását is megemlítette; az első magyar felelős minisztérium 76 festményt ajándékozott a Múzeumnak, a Pesti Műegylet pedig évi műlapjainak eredeti festményeit adta oda rendszeresen. A legismertebb és legjobb történelmi képek a hatvanas években – keletkezésük után nem sokkal, vagy éppen azzal egy időben – kerültek a Képtárba. 1870-ben, Ligeti katalógusa írásának idején éppen Benczúr Gyula „Hunyadi László búcsúja” volt az utolsó vétel. S a képtárőr derűlátón jegyezte meg előszava utolsó soraiban, hogy a képtár „biztosan remélhető gyarapodási aerának néz eléje,” mivel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hazai művészeti életünk előmozdítása végett tervei szerint évente pályázatot szándékoz kiírni, s a jutalmazott művek a Képtárba kerülnek.

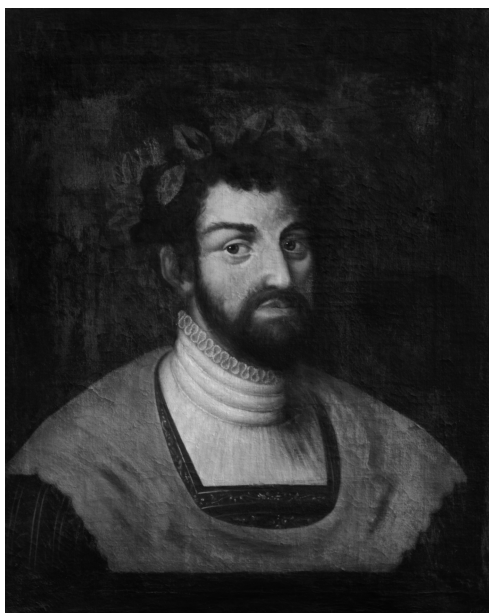
A múzeumi Képtár Ligeti elrendezésében már más európai múzeumok tárlataival bátran felvehetette a versenyt. Mind a képek mennyisége, mind pedig művészi színvonaluk megfelelt a korszak múzeumi képtárról alkotott elképzeléseinek.

1869-ben Kubinyi Ágoston nyugdíjazása után, Pulszky Ferenc hivatalba lépésekor a Képtár újabb ártrendezését tartotta szükségesnek, s ehhez a költségvetés tetemes összeget ítél meg. Az Esterházy képtár megvételével ez még inkább elkerülhetetlenné vált, s az egy 1871-ben hozott törvény révén Országos Képtárként a magyar állam tulajdonába került. Az Akadémia palotájában kiállított új gyűjtemény és a Nemzeti Múzeum Képtárának egymás mellett létezése fölvetette az egyesítés kérdését. Henszlmann Imre volt az első, aki új múzeumépület emelését javasolta, bár ez csak jóval később valósult meg. A Nemzeti Múzeum Képtárának fejlesztése továbbra is napirenden maradt, s a megalakuló Országos Magyar Képzőművészeti Társulat átvette és folytatta a megszűnő Műegylet ado-

mányozói szerepét. 1875-ben a Képcsarnok Egylet beolvadt a Társulatba, s kimondatott, hogy „1877. január 1-től kezdve évenként 1000 forintot fordít a nemzeti képcsarnoknak magyar művészek festményei által leendő gyarapítására és az így felgyülemelő összegből időről-időre a nemzeti képcsarnok méltóságának megfelelő képeket fog vásárolni és a képcsarnoknak átsegélyeztetni.” Az 1871-ben létrejött Országos Képzőművészeti Tanácsnak tagja lett a Nemzeti Múzeum igazgatója is, és dönthetett így módon a múzeumi képvásárlások ügyében. Az Eötvös József kultuszminiszter által kiírt 1869-es történelmi festmény pályázat első díjasa Benczúr Gyula „Vajk megkeresztelése” című képének vázlata lett, amely természetesen a Képtárat gazdagította. Ez az időszak már a festészet — egy ideig még elsősorban a történelmi festészet — állami támogatásának periódusa, s ennek legkézenfekvőbb módja a pályázatok kiírása volt. A következő, 1872. évi pályázat meghirdetésekor már az 1873-as bécsi világkiállítást is tekintetbe vették. Így módon talán nem véletlen, hogy Than Mór „Morvamezei csata” című festménye kapta az első díjat.⁹

Ekkor már olyan sok mű volt a Képtár tulajdonában, hogy több festmény raktárba szorult, s Peter Krafft két képe — sok helyet foglalván — nem képviselt már akkora értéket, mint megszerzésekor, s visszakerültek a Ludoviceum dísztermébe. 1877-ben már a múzeumi Képtár régi képeinek egy része az Országos Képtár kiállításába került.

E rövid történelmi áttekintés érzékelteti, milyen sokféle módon és milyen jelentős műtárgyanyaggal gazdagodott a Magyar Nemzeti Múzeum Képtára fennállásának első három évtizedében. A bemutatott művek — az alapításkori szándéknak megfelelően — a művészképzésben is fontos szerepet kaptak (érdemes a Másolati Napló lapjait végignézni) és a Magyarországról elkerült, de a magyar történelemmel kapcsol-

4. kép. Ismeretlen művész: Mátyás király. 17. század. Olaj, vászon. Budapesti Történelmi Múzeum

atos művek másoltatásának programja is említésre méltó. Mátrai Gábor 1851-es megnyitó beszédében fölvetett olyan elképzelést is, amelyet addig nem tartottak fontosnak, pontosabban nem volt a közgondolkodás része, a század második felében azonban egyre inkább előtérbe került, s a múzeumi képtár, később pedig a Történelmi Képcsarnok gyűjteménye a gyakorlati megvalósulásra is egyre több példát szolgáltatott, ez pedig a magyar vonatkozású, de külföldön lévő, különböző korokból származó, ám legtöbbször régebbi művek másolása, akár egészen más technikával való reprodukálása. Néhány évtizeddel később meg is valósították ezt az elképzelést, amikor a Képtár bevezető folyosóját effajta művek másolatai töltötték meg. A másolás azonban nemcsak ezekre, de a már a múzeum gyűjteményében őrzött és bemutatott műtárgyakra is vonatkozott.

A magyar történelem jeles személyiségeinek ábrázolásait gyűjtő Jankovich Miklós kollekciójának képei folyamatosan megtekinthetők voltak a közönség számára, s nemcsak a látogatókat nyugtázták le és okították, hanem bemutatásuk egyúttal a hitelességük biztosítékává is vált. Így történhetett meg, hogy az ötvenes-hatvanas évek történelmi tárgyú festésze (ami nemcsak eseményábrázolásokat, hanem portrékat, sőt tájképeket is jelentett) forrásként, mintaként használta, használhatta a Képtár gyűjteményét. Jellemző példái ennek azok a Mátyás portrék, amelyeket a közönség hosszú évtizedeken át láthatott az állandó kiállításon.

Az egyikkel kapcsolatban Balogh Jolán utal arra, hogy a Jankovich gyűjtemény katalógusa (Collectio imaginum No. 82) szerint a kép 1490-ben Prágában készült volna és Podjebrád György tulajdonából származna. A Történelmi Képcsarnok 1894-es katalógusa a 18. századra datálja, az 1904-es viszont 17. századi-ként említi. A szakirodalom által legkorábbinak tartott a 14-es leltári számú, ahol latin felirat egészíti ki a kompozíciót. A legkorábbi képen páncélt visel az ábrázolt, fölötte piros köpeny átvetve, a két későbbi darabon a páncél alig látszik a köpeny alatt, a kezek és a kard sem jelennek meg, kisebb kivágatú mellképek. Vayer Lajos ismerte fel, hogy ezek a portrék — Callimachus Experiens Attilájának képi megfelelőiként — Mátyást Attilának, a civilizáció ellenségének vonásai mögé bújtatták, s ekként a Mátyás-ellenes humanista propaganda fontos emlékei. A kép az Általános Képtárban 1870-től volt kiállítva. Marczibányi István gyűjteményéből származik.¹⁰

A másik Mátyás portré a 16 és 17 lt.sz. képekkel lényegében azonos típus, az arcvonások hasonlóak, csakúgy, mint a rövid, göndör haj, a szakáll; hiányzik azonban a babérkoszorú. Míg az előbbieket mellkép formátumúak, addig ez derékkép. Az eltérő formátum mellett stílári különbségek is érzékelhetők: az arcvonások erőteljesebbek, az öltözék jelentősebb szerepet kap, a páncél jóval részletezőbben lett megfestve, a fehér ing gallérja látszik csak ki alóla, s a rajta átvett vörös köpönyeg dúsan redőzött. Mátyás jobb kezében

botot, baljában díszes markolatú kardot tart. A három kép közül minden bizonnyal ez a legkorábbi, de — elmentében a 19. századi források datálásával — ez esetben sem tekinthetjük biztosnak a 16. századi keletkezést. Az Általános Képtár katalógusában Filippino Lippi műveként szerepel. A Történelmi Képcsarnok első kiállításától kezdve mindvégig láthatta a közönség. Az augsburgi Fugger Képtárból származik.¹¹

S végül a harmadik, a 17. lt.sz. kép változata, az arc finomabb, inkább törekszik festői hatásokra, az erősen átfestett viselet viszont ehhez képest meglepően lapos, kidolgozatlan. A Maria-thali pálos kolostorból származik. Az Általános Képtárban 1870-től az előzőekhez hasonlóan folyamatosan ki volt állítva.¹²

E három kép, a bécsújhelyi portréként ismert Mátyás arcmásnak a Képtárban látható változatai szolgálták a legtöbb 19. századi Mátyás képmás forrását. Így Jakobey Károly az 1850-es évek végétől a hatvanas évek közepéig készített nemzeti pantheon jellegű arcképsorozatának olajképe is csaknem pontos másolata a fenti képeknek, s grafikai változatok is elterjedtek és közismertek voltak, a Nemzeti Múzeumban őrzött „eredetit” népszerűsítve.¹³ Így módon vált a bécsújhelyi portré a 19. századi Mátyás-kép mintájává — a másolatok révén is.¹⁴

Ugyancsak Jankovich Miklós gyűjteményéből származott az a Hunyadi László portré, amely a mellkép formátum típusa alapján inkább a 18. század végére, akár a 19. század elejére datálható, bár Jankovich leltára jóval korabbinak tartotta.¹⁵ A jelöletlen háttér, a feliratok, címerek, attribútumok hiánya is ezt látszik alátámasztani. A festmény először 1868-ban az Általános Képtár kiállításán szerepelt. Hunyadi Lászlónak — ellentétben a Hunyadi család többi tagjával — nagyon kevés grafikus ábrázolása létezik, az a csekély is 19. századi. Haller János nyomtatásában, Pfeifer Ferdinánd kiadásában jelent meg az 1860-as évek végén a Hunyadi családot bemutató nagyméretű kőrajz, amely hasonlóan az ekkoriban kiadott, egyre divatosabbá váló csoportképekhez, korábbi, hiteles, vagy annak vélt portrékat fölhasználva készült. A jobb alsó sarokban látható ovális keretezésű Hunyadi László képmás a Történelmi Képcsarnok festményének másolata, némi átdolgozással. Az öltözék a legkisebb részletig azonos, az arcvonások azonban, ha lehetséges, még lagyabbak, a haj hosszabb és fürtösebb.¹⁶ Még izgalmasabb „fölhasználása” a képnek Lotz Károly Hunyadi Jánosról és Hunyadi Mátyásról festette két egészalakos portréja.¹⁷ A Mátyás kép nem más, mint Jankovich Hunyadi Lászlójának másolata, ugyan a mellképből teljes alakos ábrázolás lett. Hogy miért Mátyás és nem az eredeti főhős, annál érdekesebb és kevésbé megmagyarázható, hiszen ekkortájt Lotz éppen a Nemzeti Múzeum falképein dolgozott és a gyűjtemény műveit tudjuk, kiválóan ismerte.

A legérdekesebb példa a gyűjtemény hatására magának a Nemzeti Múzeum épületnek a falképdíszítése. Than Mór és Lotz Károly részletes falkép-programja 1866-ban elkészült. A tervezés éve alatt ennek

megfelelő vázlatok születtek, amelyek azonban több, kisebb-nagyobb változtatást szenvedtek. A Magyar Nemzeti Múzeum lépcsőházának falképei három fő részből állnak: a Lotz-féle mennyezetdekorációból, a főfalak tetején körbefutó, Than és Lotz együttes munkájaként elkészült frízből, és az oldalfalak monumentális allegorikus figuráiból, melyeket Than Mór készített el. A két művész a programleírást együtt dolgozta ki és együtt készítette el, s az tartalmilag elválaszthatatlan, annál inkább eltér és különbözik a formai megvalósítás, kompozíció és stílus tekintetében egyaránt.¹⁸

Than több esetben befolyásolta korábbi előkép, ez, ha nem is rögtön szembetűnő, de könnyen bizonyítható. A múlt festett emlékművének kialakítását így befolyásolták a múlt itt őrzött emlékei. Alig észrevehető, a sarokban elrejtett alak, az oldalfríz utolsó jelenetének legszélső szereplője, Lorántffy Zsuzsanna. Az ő fára festett mellképét 1846-ban ajándékozta Jankovich Miklós özvegye a Nemzeti Múzeum számára. A Képtár másodszor újrendezett kiállításának első termében szerepelt, egyes számmal a kép, s ettől kezdve, azaz 1870-től folyamatosan megtekinthette kiállításon a közönség.¹⁹ Minden bizonnyal Than is a Nemzeti Múzeum kiállításán láthatta, bár olyan hamar készültek grafikai másolatai, hogy akár azok révén is megismerhette.²⁰ Mindenesetre a falkép Lorántffy ábrázolása pontos másolata a táblaképnek, részleteiben és színezésében egyaránt, ez utóbbi kétségtelen bizonyítéka a kép közvetlen hatásának.

Mindezek mellett még számos további hasonló példát sorolhatnánk, de talán ennyi is elég annak érzékeltetésére, milyen fontos szerepe volt a gyűjteménynek, a Képtár kiállításainak a korszak festészetére, sőt az ikonográfiai típusok továbbélésére. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött és bemutatott képek pusztán azért, mert oda kerültek és ott voltak láthatók, a múlt hiteles emlékeivé váltak, még akkor is, ha nem volt mindig kétséget kizáróan bizonyítható sem koruk, sem pedig maga az ábrázolás tárgya. A Képtár ugyanazt a szerepet töltötte be, mint a múzeumépület maga: a nemzeti múlt emlékhelye volt, s formálója annak a képnek, amelyet arról a korszak közönsége alkotott.

Jegyzetek

- 1 MILLER Jakab Ferdinánd: *Museum Hungaricum*. Buda, 1807.
- 2 FEJŐS Imre: *A MNM története*. In: *Folia Archeologica* XVI. 1964. 267–281 270–272.
- 3 *Hazai és Külföldi Tudósítások*. 1811. 67.
- 4 Jankovich Miklós a gyűjtő és mecénás. 1772–1846 Szerk. BELITSCHKA-SCHOLZ Hedvig. *Művészettörténeti Füzetek* 17. Budapest, 1985. 79–82. 81. jegyzet
- 5 MÁTRAI Gábor: *A Magyar Nemzeti Múzeum képtára*. Pest, 1846.
- 6 MÁTRAI Gábor: *A Magyar Nemzeti Múzeumban létező nemzeti képcsarnok ünnepélyes megnyitása*. Pest, 1851.
- 7 *A Nemzeti Képcsarnokot Alapító Egyesület Évkönyve*. Pest, 1862. 32.

- 8 FEJŐS 1957. 32–47.
- 9 *Aranyérmek, ezüstkoszorúk. Művészkultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században.* Szerk. SINKÓ Katalin. Budapest, 1995. 223, 251–255.
- 10 I. Mátyás. 18. század (?). Ismeretlen művész, vászon, olaj, 75 x 61 cm, MNMTKCS lt.sz.: 17. Felirata: MATHIAS CORVINVS / REX HVNGARIAE. BALOGH Jolán: *A művészet Mátyás király udvarában.* I–II. Budapest, 1966. 524.
- 11 I. Mátyás. 16. század (?). Ismeretlen művész, vászon, olaj, 80 x 68 cm, MNMTKCS lt.sz.: 14. BALOGH 520.
- 12 I. Mátyás. 18. század. Ismeretlen művész, vászon, olaj, 70 x 53 cm, MNMTKCS lt.sz.: 16 Felirata: MATHIAS. CORVINUS. REX. HUNGARIAE. BALOGH 524.
- 13 Jakobey Károly (1825–1891): Mátyás király. 1858. Olaj, vászon, 57,1 x 47,1 cm, MNMTKCS lt.sz.: 1579
- 14 SZENTESI Edit: *Mátyás király bécsújhelyi típusú arcképeiről.* In: *Hunyadi Mátyás a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490.* Szerk. FARBAKY Péter, SPEKNER Enikő, SZENDE Katalin, VÉGH András. Budapest, 2008. 217–219.
- 15 Hunyadi László (1433–1457). 18. század. Ismeretlen művész, vászon, olaj, 60 x 47,5 cm, MNMTKCS lt.sz.: 13, COLL. IMAG. 3.
- 16 Papír, litográfia, 43,7 x 51,6 cm, MNMTKCS lt.sz.: 1623 Ezen a kőrajzon is a bécsújhelyi portré variánsa látható Mátyás képmásaként.
- 17 Lotz Károly (1833–1904): Hunyadi János. Olaj, vászon, 190 x 85 cm, lt.sz.: 385, Hunyadi Mátyás. Olaj, vászon, 190 x 85 cm, lt.sz.: 384 Pannonhalma Főapátsági Gyűjtemények.
- 18 BASICS Beatrix: *Rudolf Eitelberger és a Magyar Nemzeti Múzeum freskódíszítése.* In: *Az áttörés kora – Bécs és Budapest a historizmus és az avantgárd között (1873–1920).* Budapest, 2004. 145–157.
- 19 BASICS Beatrix: *Lorántffy Zsuzsanna portréi.* In: *Erdély és Patak fejedelemszöny Lorántffy Zsuzsanna.* Sárospatak, 2000. 217–222.
- 20 Rohn Alajos kőrajza 1860-ban készült, nem sokkal később egy fametszet újságillusztráció is megjelent róla, s az 1860-es évek elején megjelent Történelmünk kiválóbb nőalakjai címet viselő csoportképen is szerepelt.

The Picture Gallery of the Hungarian National Museum as a Memorial of National History

Following the foundation of the Hungarian National Museum in 1802, as early as in 1818 the idea of organizing a collection of a “National Pantheon” including portraits of the great heroes of national past was born. Works got to the collection by purchase, donation and by the activity of different institutions and organizations of artistic life. The first picture gallery was opened in 1846, but after the 1848–49 revolution and war of independence, it was reorganized and reopened in 1851 only. Later reorganization took place several times, but a series of portraits representing the outstanding personalities of the national past was always displayed at each exhibition. An expressed aim of the directors of the foundation was to collect copies of works of Hungarian interest preserved abroad. This led to the use of certain pieces of the collection as “authentic” sources of Hungarian history. The mere fact that these works—often with no exact dates or identification of the subject represented—were hung on the walls of the picture gallery of the National Museum made them “officially” accepted as sources. Thus they were copied by contemporary artists—even painted, later, on the walls of the building itself in a fresco series representing important turning points of Hungarian cultural history.